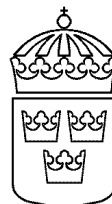

Kulturutskottets yttrande

1995/96:KrU2y

En politik för arbete, trygghet och utveckling

1995/96
KrU2y

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 16 november 1995 beslutat bereda kulturutskottet tillfälle att i de delar som berör utskottets beredningsområde avge yttrande över proposition 1995/96:25 En politik för arbete, trygghet och utveckling jämte motioner.

Kulturutskottet yttrar sig i det följande över propositionen i vad avser kapitel 4 En politik för tillväxt och sysselsättning, avsnittet 4.5 Utbildning, kompetensutveckling och forskningspolitik samt kapitel 7 Näringsdepartementets verksamhetsområde, avsnittet 7.5 Användning av medel för förbättring av inomhusmiljön.

Kulturutskottet vill här också nämna att utskottet i ett yttrande till näringsutskottet, 1995/96:KrU3y, över proposition 1995/96:94 behandlar frågan om teknikutveckling inom turistsektorn som även berörs i den nu aktuella propositionen (s. 95).

Utskottet

Folkbildning

Regeringen konstaterar i proposition 1995/96:25 (s. 73) att sammanlagt ca 6 miljarder kronor av arbetsmarknadsmedel har satsats på högre utbildning, kommunal vuxenutbildning, gymnasial utbildning samt folkbildning läsåret 1995/96. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag om omfattning och inriktning av sådana utbildningsåtgärder för läsåret 1996/97. Det är enligt regeringens åsikt inte rimligt med stora satsningar inom utbildningsområdet på konjunkturell grund, varför en ytterligare förlängning efter läsåret 1996/97 inte bör komma till stånd. I stället avser regeringen att återkomma till riksdagen med förslag till permanenta satsningar bl.a. på en förbättring av vuxnas möjligheter till vidareutbildning och kompetensutveckling. Taktiken i utbyggnaden avgörs av möjligheterna till permanent finansiering.

I propositionen (s. 76–77) erinras om att en kommitté tillsatts för att fö-

reslå mål för ett nationellt kunskapslyft för vuxna som ett led i ett livslångt lärande. Enligt direktiven (dir. 1995:69) skall kommittén senast den 1 mars 1996 redovisa sina överväganden om dessa mål och om behovet av utbildning för vuxna. Vidare skall kommittén senast den 1 oktober 1996 lägga fram förslag till ansvarsfördelning mellan den offentligt finansierade utbildningen, arbetslivet och individen och förslag till lämplig arbetsfördelning mellan olika anordnare av samhällsstödd vuxenutbildning. Uppdraget skall slutredovisas senast den 1 mars 1997. Regeringen anför i propositionen att flera av frågorna inom vuxenutbildningen är akuta och bör övervägas i ett kortare perspektiv. Regeringen avser därför att ”sätta i gång en skyndsam process i nära samband med kommittén”. Några förslag beträffande bl.a. folkbildningens omfattning, uppgifter m.m. läggs inte fram nu.

I tre motioner tas frågor om folkbildningen upp.

I motionerna Fi27 (m) och Fi47 (v) yrkande 1 betonas vikten av att anordnare av folkbildning, dvs. studieförbund och folkhögskolor, får besked så snart som möjligt om hur stora de arbetsmarknadspolitiskt motiverade satsningarna kommer att bli läsåret 1996/97. För att utbildningen skall bli av så hög kvalitet som möjligt behöver anordnarna tid för planering, för anställning av personal och för anskaffning av lokaler och utrustning.

I motion Fi47 yrkande 2 hemställs att de särskilda, arbetsmarknadspolitiskt motiverade medlen till folkbildningen läsåret 1996/97 skall vara av samma omfattning som under de tre senaste budgetåren, då mellan 510 och 539 miljoner kronor anvisades per budgetår.

Enligt motionerna Fi27 och Fi47 yrkande 3 är det också viktigt för den långsiktiga planeringen och utvecklingen inom folkbildningen och för utbildningens kvalitet att de särskilda, arbetsmarknadspolitiskt motiverade medlen efter läsåret 1996/97 läggs samman med det ordinarie anslaget och således permanentas. I motion Fi27 motiveras detta med att korttidsutbildade, handikappade och invandrare måste ges möjligheter att öka sin kompetens och att det är dessa grupper som är prioriterade inom folkbildningen. I motion Fi47 betonas att folkbildningen bör ses som en sådan kraft som motverkar uppkomsten av det s.k. tvätredjedelssamhället. Folkbildningen får därför inte ställas åt sidan när de arbetsmarknadspolitiskt motiverade medlen till utbildning och forskning permanentas efter läsåret 1996/97. Enligt motion Fi17 (v) yrkande 11 (delvis) bör folkhögskolorna få fler fasta utbildningsplatser.

Kulturutskottet kan konstatera att riksdag och regering under en period med ett bekymmersamt arbetsmarknadspolitiskt läge har kunnat lita till

studieförbundens och folkhögskolornas förmåga att snabbt och flexibelt kunna anordna utbildningar med särskilda arbetsmarknadsmedel. Utvärderingar har visat att utbildningarna har nått de avsedda grupperna. Den fria och frivilliga folkbildningens arbetsformer har visat sig vara väl lämpade för sådana arbetsmarknadspolitiskt motiverade utbildningsinsatser. Kulturutskottet delar den positiva syn på folkbildningens insatser som kommer till uttryck i motionerna. I likhet med motionärerna vill kulturutskottet stryka under vikten av att sådana utbildningsinsatser har en hög kvalitet. Det är därför viktigt att, när nu regeringen aviserar motsvarande åtgärder för läsåret 1996/97, utbildningsanordnarna får besked i god tid om vilka resurser som kommer att ställas till förfogande. Utbildningsanordnarna får då bättre möjligheter att planera utbildningen, att anställa lärare och annan personal med erforderlig kompetens och att anskaffa lokaler och utrustning.

Kulturutskottet förutsätter att det aviserade förslaget från regeringen om medel bl.a. till utbildningsinsatser inom folkbildningen kommer att föreläggas riksdagen i början av år 1996 i samband med att förslag läggs fram om medel på tilläggsbudget för det förlängda budgetåret 1995/96. Utskottet anser att det inte är nödvändigt med något särskilt uttalande från riksdagen i denna fråga, varför de aktuella motionsyrkandena avstyrks.

När det gäller frågan om regeringens aviserade förslag om permanenta utbildningssatsningar efter läsåret 1996/97 vill kulturutskottet anföra följande. De hittillsvarande särskilt anvisade medlen har sin grund i det svåra arbetsmarknadsläget och behovet av kompetenshöjande utbildningsinsatser. Det är i dag svårt att förutse arbetsmarknadsläget om två år. Det finns emellertid en rad andra faktorer – utöver arbetslöshet – som ökar behovet av kompetenshöjande och utvecklande insatser. Där har studieförbunden och folkhögskolorna en särskild uppgift att fylla genom sitt flexibla arbetsätt och sina unika pedagogiska metoder och arbetssätt i övrigt.

Den utredning som omnämns i propositionen, och som har till uppdrag att föreslå mål för ett nationellt kunskapslyft för vuxna som ett led i en strategi för ett livslångt lärande, har nyligen inlett sitt omfattande arbete. Kulturutskottet vill också erinra om att en bred utvärdering av folkbildningen ännu pågår, både på statens uppdrag och inom studieförbunden och folkhögskolorna själva. Kulturutskottet anser mot denna bakgrund att riksdagen inte nu har tillräckligt underlag för att göra ett uttalande om nivån på de av regeringen aviserade förslagen om permanenta satsningar på bl.a. folkbildningen efter läsåret 1996/97. Kulturutskottet avstyrker med hänvisning till det anförda de nu aktuella yrkandena i motionerna Fi17, Fi27 och Fi47.

Enligt motion Fi17 (v) yrkande 11 (delvis) bör folkhögskolorna kunna fungera som studiecentrum i ett system med distansstudier i form av ”open university”.

Kulturutskottet erinrar om att en särskild utredare har tillkallats för att föreslå åtgärder som kan främja användningen av distansmetoder inom främst vuxenutbildningen och högskolan. Utredarens huvuduppgift är

enligt direktiven (dir. 1995:69) att föreslå en strategi som långsiktigt främjar utvecklingen i hela landet av de möjligheter till distansutbildning som den moderna informationstekniken erbjuder. Under arbetet skall projekt bedrivas av bl.a. studieförbund och folkhögskolor eller i samarbete med dem. Projekten skall syfta till att göra de olika utbildningarna mera flexibla och tillgängliga för grupper som har svårigheter att utnyttja dagens utbildningsmöjligheter. Utredaren skall bl.a. studera och överväga behovet av stöd till lokala och regionala centrum, i vilka olika utbildningsanordnare kan samarbeta kring införandet av distansmetoder. Möjligheterna att utveckla och använda resurssnåla distansmetoder inom de friare studieformer som kännetecknar folkbildningen skall också prövas.

Kulturutskottet anser mot denna bakgrund att det är för tidigt att nu göra ett uttalande om folkhögskolornas uppgifter i ett framtida system med olika slag av distansutbildning. Resultaten av utredningsarbetet bör inte föregripas, varför motion Fi17 yrkande 11 i denna del avstyrks.

I motionerna Fi17 yrkande 11 (delvis) och Fi47 yrkande 4 förordas att folkhögskolor – liksom i dag universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning – skall kunna genomföra basårsutbildningar som förbereder de studerande för högskolestudier inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena. Enligt motion Fi17 bör även vissa studieförbund kunna genomföra basårsutbildning.

Kulturutskottet vill först erinra om att vissa universitet och högskolor vid tilldelningen av medel till grundutbildning åläggs som särskilt åtagande att anordna och erbjuda behörighetsgivande förutbildning (s.k. basår). Denna basårsutbildning anordnas i enlighet med förordningen (1992:819) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor. Antagning till basåret och den därpå följande grundutbildningen i högskolan sker samtidigt. Den som klarar basåret med godkänt resultat har en garanterad plats på grundutbildning i högskolan. Basår anordnas också – med extra statsbidrag till särskilda utbildningsåtgärder mot arbetslösheten under läsåret 1995/96 – inom kommunal vuxenutbildning. Medlen motsvarar totalt 1 500 helårsplatser. Skolverket fördelar medlen och skall därvid ta hänsyn till förläggningen av motsvarande behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor och eftersträva en ökad geografisk spridning. Någon garanterad högskoleplats är inte kopplad till basårsutbildningen inom den kommunala vuxenutbildningen.

I proposition 1995/96:25 (s. 77) erinras om att syftet med basårsutbildningen är att ge studerande med allmän behörighet de särskilda förkun-

skapskrav som krävs för en teknisk eller matematisk/naturvetenskaplig utbildning och att ett särskilt mål är att stimulera kvinnor att söka till sådan högskoleutbildning. Det sägs också att fördelen med att anordna basårsutbildning inom kommunal vuxenutbildning är att utbildningen kan få en större geografisk spridning. Denna form av basår bör enligt regeringens mening vidareutvecklas.

Kulturutskottet förutsätter att regeringen vid sina överväganden om en vidare utveckling av basårsutbildningen och om en ytterligare spridning av utbildningen i landet tar i beaktande att även vissa folkhögskolor och studieförbund har utbildning inom det naturvetenskapliga området och att folkbildningens arbetssätt och pedagogik kan vara av särskilt värde även inom basårsutbildningen. Kulturutskottet anser dock att riksdagen inte bör göra något uttalande i frågan, särskilt mot bakgrund av att en omfattande utredning om ett nationellt kunskapslyft för vuxna nyligen startat och av att utskottet inte har underlag för att bedöma möjligheterna att utfärda erforderligt utbildningsbevis över en genomgången basårsutbildning vid folkhögskola och inom studieförbund. Mot bakgrund av det anförda avstyrker kulturutskottet motionerna Fi17 och Fi47, båda motionerna i denna del.

Användning av medel för förbättring av inomhusmiljön

Under anslaget Arbetsmarknadspolitiska åtgärder (tionde huvudtiteln) har för innevarande budgetår särskilda medel beräknats för bidrag för förbättringar av inomhusmiljön i bostäder och sådana lokaler där främst barn och ungdomar vistas. I propositionen föreslås nu att upp till 800 miljoner kronor av de aktuella medlen skall få användas till bidrag för bostadsförbättringsåtgärder och för nyproduktion av bostäder (s. 136). Som skäl för regeringens förslag anges bl.a. att efterfrågan på stöd till bostadsförbättringsåtgärder är mycket stor. Ansökningar om extra stöd till bostadsförbättring har kommit in till länsstyrelserna till ett uppskattat belopp om över 2,6 miljarder kronor.

I motion Fi62 (s, c) erinras om att betydande belopp under senare år har avsatts för sysselsättningsskapande åtgärder inom byggnadsvården och att ett antal angelägna projekt som avser ombyggnad, renovering och underhåll av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse har kunnat påbörjas. Projekten har kunnat starta relativt snabbt och gett omedelbara sysselsättningseffekter. I många regioner har byggnadshyttor inrättats, i vilka arbetslösa byggnadsarbetare får undervisning i äldre hantverkstekniker och material.

De särskilda medel som enligt propositionen skall användas för ombyggnad kommer enligt motionärerna att i stor utsträckning användas för renovering av bostadshus från 1940- och 1950-talen. Det finns en risk, menar motionärerna, att dessa miljöers särskilda kännetecken och kulturhistoriska värde inte uppmärksammas tillräckligt. Ombyggnaderna bör

utföras med stor varsamhet och med hänsyn till byggnadernas karaktär. Vid fördelning av medlen för bostadsförbättringsåtgärder bör, menar motionärerna, kulturmiljöhänsyn tas.

Kulturutskottet vill inledningsvis erinra om de bestämmelser i plan- och bygglagen (1987:10) enligt vilka ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara (3 kap. 10 §). Vidare erinrar utskottet om att det enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö, ett ansvar som delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas (1 kap. 1 §).

I 1993 års budgetproposition angav den förra regeringen att den statliga kulturmiljövården har ett ansvar för att biträda kommunerna med underlag och sakkunskap men den måste också uppträda så att kommunerna stimuleras att utveckla sin egen kompetens i kulturmiljöfrågor och ta det fulla ansvaret för kulturvärdena på den lokala nivån (prop. 1992/93:100 bil. 12 s. 129).

De betydande belopp som av sysselsättningsskäl skäl anvisats över statsbudgeten under de senaste åren för olika byggnadsåtgärder har haft god effekt på sysselsättningen och bl.a. inneburit att ombyggnadsverksamheten kunnat öka väsentligt. Utskottet delar motionärernas oro för att alltför hårdhänta och okänsliga ådringsåtgärder genomförs som inte tar hänsyn till de kulturhistoriska värden som finns även i relativt ung bebyggelse från 1930-, 1940- och 1950-talen. Enligt utskottets uppfattning bör därför vid bidragsfördelningen hänsyn tas till i vad mån kulturmiljövården bevaras.

Utskottet anser således att den nu aktuella motionen, motion Fi62, bör tillstyrkas av finansutskottet.

Det kan tilläggas att kulturutskottet inhämtat att regeringen i dagarna kommer att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att efter samråd med Boverket lämna förslag till åtgärder för att motverka att kulturvärden går förlorade vid ändring av byggnader.

Utskottet vill i sammanhanget understryka betydelsen av den verksamhet som äger rum vid bygghyttorna som numera finns i de flesta län och som nämns i motionen. Vid hyttorna, som bedriver utbildning i äldre hantverkstekniker, utvecklas även metoder för att överföra äldre hantverkstek-

niker i nyproduktion. Hyttorna har även materialdepåer, vilket innebär att de insamlar och tillverkar byggnadsdetaljer såsom fönster, beslag m.m. och annat material såsom takspån, näver och tegelpannor. Hyttorna samarbetar sinsemellan genom nätverk och kan på så sätt ta till vara värdefulla kunskaper och erfarenheter.

1995/96:KrU2y

Stockholm den 23 november 1995

På kulturutskottets vägnar

Åke Gustavsson

I beslutet har deltagit: Åke Gustavsson (s), Berit Oscarsson (s), Anders Nilsson (s), Leo Persson (s), Marianne Andersson (c), Monica Widnemark (s), Lennart Fridén (m), Agneta Ringman (s), Charlotta L Bjälkebring (v), Jan Backman (m), Ewa Larsson (mp), Fanny Rizell (kds), Nils-Erik Söderqvist (s), Lars Lilja (s), Birgitta Wichne (m), Lars Hjertén (m) och Elizabeth Nyström (m).

Avvikande meningar

1. Arbetsmarknadspolitiskt motiverade medel till folkbildningen för läsåret 1996/97

Charlotta L Bjälkebring (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Kulturutskottet förutsätter att det aviserade" och slutar med "aktuella motionsyrkandena avstyrks" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser att regeringen snarast bör lägga fram ett förslag om särskilda arbetsmarknadspolitiskt motiverade medel för utbildningsåtgärder inom folkbildningen under läsåret 1996/97. Förslaget bör innebära en medelsanvisning som minst motsvarar vad som anvisats för de senaste tre budgetåren. Finansutskottet bör således hemställa att riksdagen med bifall till motion Fi47 yrkandena 1 och 2 och med anledning av motion Fi27 som sin mening ger regeringen till känna vad kulturutskottet anfört.

2. Permanenta satsningar inom folkbildningen efter läsåret 1996/97

Charlotta L Bjälkebring (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Den utredning som" och slutar med "och Fi47" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser att när regeringen lägger fram förslag om permanenta satsningar efter läsåret 1996/97, motsvarande de hittillsvarande arbetsmarknadspolitiskt motiverade medlen, bör folkbildningens möjligheter till vidgade utbildningsinsatser för vuxna särskilt beaktas. Folkbild-

ningen har en dubbel roll, som innebär att den skall ge både medborgerlig bildning och en höjd utbildningsnivå i landet. Den är också en sådan kraft som motverkar uppkomsten av det så kallade tredjedelssamhället. Av särskild vikt är att korttidsutbildade, handikappade och invandrare prioriteras inom folkbildningen. Finansutskottet bör hemställa att riksdagen med bifall till motion Fi47 yrkande 3 och med anledning av motionerna Fi17 yrkande 11 i denna del och Fi27 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad kulturutskottet här har anfört.

3. Folkhögskolorna som studiecentrum i distansundervisning

Charlotta L Bjälkebring (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Kulturutskottet anser mot denna bakgrund" och slutar med "i denna del avstyrks" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser att regeringen bör uppdra åt utredningen om distansmetoder i vuxenutbildningen och högskolan att särskilt överväga hur folkhögskolornas kompetens och vuxenpedagogiska erfarenhet kan utnyttjas genom att de får fungera som regionala studiecentrum för en högskoleutbildning av det slag som kallas "open university". Finansutskottet bör hemställa att riksdagen med bifall till motion Fi17 yrkande 11 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad kulturutskottet anfört i denna fråga.

4. Basårsutbildning inom folkbildningen

1995/96:KrU2y

Charlotta L Bjälkebring (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Kulturutskottet förutsätter att regeringen" och slutar med "båda motionerna i denna del" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser att basårsutbildningen även bör kunna förläggas till folkhögskolor och studieförbund, som har utbildning inom det naturvetenskapliga området. Folkbildningens arbetssätt och pedagogik bör kunna vara av stort värde inom basårsutbildningen, särskilt när det gäller att stimulera nya grupper att söka sig till högstudier. Vad kulturutskottet här anfört bör finansutskottet hemställa att riksdagen med anledning av motion Fi17 yrkande 11 i denna del och motion Fi47 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna.

1995/96:KrU2y

Gotab, Stockholm 1995